

Державний історико-культурний заповідник м. Острога
Острозьке науково-краєзнавче товариство
«Спадщина» імені князів Острозьких

ОСТРОЗЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ ЗБІРНИК

Випуск 13

Острог
2021

ББК 63.3 (4 Укр - 4 Рівн)
УДК 908 (477.81)
О-77

Острозький краєзнавчий збірник / Державний історико-культурний заповідник м. Острога; Острозьке науково-краєзнавче товариство «Спадщина» імені князів Острозьких. – Випуск 13. – Острог, 2021. – 380 с.

До збірника увійшли матеріали Вісімнадцятої наукової конференції «Острозькі краєзнавчі читання», яка заочно відбулася 2021 року в місті Острозі Рівненської області до 105-ї річниці відкриття історичного музею у Замку князів Острозьких (1916 р.) і 40-ї річниці створення Державного історико-культурного заповідника м. Острога (1981 р.).

Редакційна група

Микола Манько

Марія Данилюк

Світлана Позіховська

Володимир Бондарчук (електронна версія)

Матеріали друковані згідно з оригіналами авторських текстів і прийнятою авторами системою посилань на джерела.

Електронна версія збірника доступна на сайті «Острозький замок»:
ostrohcastle.com.ua

У разі передруку посилання на науковий збірник обов'язкове.

© Державний історико-культурний заповідник м. Острога
© Острозьке науково-краєзнавче товариство «Спадщина»
імені князів Острозьких, 2021

**«Głos iest, y to udawaia, iakoby ten testament xiazęcia
iego miłosci pana crakowskiego zginac miał»:
Ще раз про заповіт князя Януша Острозького
(1554 – 1620)**

З початком осені 1620 року обірвалась «по мечу» пряма лінія волинського роду князів Острозьких¹. 12 вересня ступив за межу останній її чоловічий представник – перший сенатор Речі Посполитої краківський каштелян князь Януш Острозький². Смерть магната зродила низку питань, пов'язаних із розподілом його спадку. Вони були зумовлені, серед іншого, несподіваним браком документу останньої волі покійного – заповіту, а також приховуванням інвентарів його рухомості.

Про те, що духівниці краківського каштеляна немає, чи не першими заговорили князівські слуги³. Згодом із цієї обставиною

¹ Дякую Ігорю Тесленку за консультації та допомогу в ході написання цієї статті.

² «Господь Бог волю Свою виконати вважав за потрібне над князем його милістю паном краківським, котрий тут сьогодні опівдні Господу Богу духа віддав» (Лист Рафала Лециньського й кн. Теофіли Острозької до кн. Януша Радзивила з Валович від 12 вересня 1621 р., Archiwum główne akt dawnych w Warszawie (Polska) (далі – AGAD), *Archiwum Radziwiłłów* (далі – AR), dz. V, sygn. 8386, s. 1); Хроніка Острозької парафії. Rok 1620. Śmierć p. krakowskiego / Відч. Т. Вихованець // Воляння з Волині – Wołanie z Wołynia. – 2003. – Ч. 6 (55). – Листопад-грудень. – С. 45; *Кемпа Т. Dzieje rodu Ostrogskich*. – Toruń, 2002. – S. 154; *Демченко Л. Тесленко І. Тестаменти князів Острозьких першої чверті XVII століття // Острозька давнина. – Острог, 2015. – Вип. 4. – С. 155. Порів.: Chynczewska-Hemmel T. Ostrogski Janusz (ok. 1554–1620) // Polski słownik biograficzny (далі – PSB). – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1979. – Т. 24. – S. 485 – тут без коментарів подано подвійну дату: 12 чи 13 вересня. Острозький хроніст датою смерті вважав 12 жовтня (Хроніка Острозької парафії. Rok 1620. Śmierć p. krakowskiego. – С. 45; *Вихованець Т. Sic transit gloria... generis: рід Острозьких на сторінках «Актив Острозького парафіяльного костелу» за 1619 – 1621 роки // Острозька давнина. – Вип. 4. – С. 15.**

³ В листі *Станіслава Бучинського* до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 21 вересня 1620 р. зазначено: «Ми теж слуги князя його милості (Януша

зіштовхнулися й виконавці його заповіту, котрі, певне, задалегідь знаючи про свою місію на випадок смерті князя, 4 жовтня зібрались у малопольському Чмелеві. Розслідування справи, проведені пошуки закінчилися тим, що тестамент знайшовся аж у Дубно. 20 січня 1621 року документ останнього волевиявлення князя Острозького представив у Луцькому земському суді Петро Костошкович-Хоболтовський, клієнт брацлавського воєводи князя Олександра Заславського. Однак, всебічний аналіз тексту цього документу показує, що він постав не наприкінці життя тестатора, а в 1609 – 1612 роках⁴. Тож, єдино відомий на сьогодні князівський заповіт, якому, до всього, бракує закінчення, не можна вважати за фінальну його редакцію.

Куди ж подівся остаточний тестамент Януша Васильовича? Сьогодні це питання турбує дослідників історії князівського Дому Острозьких, а в той час відбирало спокій не тільки в ексекторів заповіту, а й у споріднених фамілій, і в усіх, хто, можливо, достеменно знав про обумовлену в ньому свою частку спадщини чи сподівався на князівську посмертну милість. Потенційних сценаріїв втрати такого важливого тексту – небагато. Ми згідні з думкою, що винуватцем став *«хтось із членів родини князя Януша, невдоволений змістом його останніх розпоряджень»*⁵.

Серед зацікавлених у виявленні завершеної редакції заповіту краківського каштеляна князя Януша Острозького були Радзивіли. З Острозькими цю литовську князівську фамілію єднали родинні зв'язки, тож претензії на частку з набутків волинського вельможі були обґрунтованими. В момент смерті Острозького серед Радзивилів на спадок могли розраховувати його рідний племінник, віленський каштелян Януш (1579 – 1620) зі своїм маленьким сином Богуславом (1620 – 1669)⁶. Князь Януш

Острозького. – Т.В.) *допитувалися про тестамент, котрого оскільки немає...»* (AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/I, s. 5).

⁴ Демченко Л. Тесламенти князів Острозьких... – С. 154-156, 166-170; Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків. – Київ, 2012. – С. 1242-1243.

⁵ Демченко Л. Тесламенти князів Острозьких... – С. 155.

⁶ Wasilewski T. Radziwiłł Janusz (1579 – 1620) // PSB. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1987. – Т. 30. – S. 202-208; Żywot xięcia Bogusława

Радзивил доводився сином Янушевій рідній сестрі Катерині з Острозьких, заміжній за Криштофом Радзивилом «Перуном»⁷.

Невдовзі після смерті князя Януша Острозького до інших світів відійшов і князь Януш Радзивил. Сталося це 6 чи 7 листопада 1620 року⁸. Княжич Богуслав, якому щойно виповнилося пів року, потрапив під опіку свого рідного дядька, батькового брата князя Криштофа Радзивила (1585 – 1640)⁹. Відтоді саме цей вельможа, котрий у Великому князівстві Литовському посідав титул польного, а згодом великого литовського гетьмана¹⁰, захищав інтереси племінника щодо спадщини після краківського каштеляна.

* * *

Ситуація довкола казково великих набутків князя Януша Острозького¹¹ відразу після його смерті буквально «наелектризувалась»¹². Певне, це передбачав за життя й сам

Radziwilla, przez niego samego napisany. Z rękopismu wydany przez *Edwarda Raczyńskiego*. – Poznań, 1841. – S. 3.

⁷ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – Київ, 2008. – С. 308; *Wasilewski T. Janusz Radziwiłł*. – S. 202.

⁸ *Wasilewski T. Janusz Radziwiłł*. – S. 207.

⁹ *Żywot jaśnie oświeconego księcia Bogusława Radziwilla [...]*. – Poznań; Trzemeszno, 1840. – S. 31.

¹⁰ *Wisner H. Radziwiłł Krzysztof (1585 – 1640) // PSB*. – Т. 30. – S. 276-283.

¹¹ Див. *Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький... – С. 1244.*

¹² Про це див.: лист *Станіслава Бучинського* до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 21 вересня 1620 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/I, s. 3-6); лист *того ж* до того ж звідти само від 28 вересня 1620 р. (Ibidem, s. 9-12); лист *того ж* до того ж звідти само від 6 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 13-14); лист *того ж* до того ж звідти само від 7 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 16-18). Лист *Самуеля Грондзького* до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 6 жовтня 1620 р. (Ibidem, sygn. 4694, s. 141-142); лист *того ж* до того ж звідти само від 9 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 139); лист *того ж* до того ж звідти само від 12 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 144-145); лист *того ж* до того ж звідти само від 19 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 147-148); лист *того ж* до того ж звідти само від 10 листопада 1620 р. (Ibidem, s. 150-151). Лист *Зимунта Ніцицького* до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 9 жовтня 1620 р. (Ibidem, sygn. 10502/II, s. 148-149); лист *того ж* до того ж звідти само від 13 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 151-152); лист *того ж* до того ж (?) звідти само від 17 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 155-157); лист *того ж* до того ж звідти само від 19 (?) жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 159-161); лист *того ж* (?) до того ж звідти само (?), без дати (Ibidem, s. 167-170). Хроніка Острозької парафії. Rok

краківський каштелян. Тож волів, за словами белзького воєводи Рафала Лещинського, аби серед інших опікунів його спадку був і віленський каштелян князь Януш Радзивил, якому довіряв. Воєвода разом із удовою краківського каштеляна негайно після смерті Острозького просили Радзивила з'явитися і для погодження часу поховання, «і щодо інших значних справ»¹³. Того самого дня, як зазначив острозький хроніст, тіло князя Януша повезли до Чмелева, «де небіжчик зберігав усі скарби»¹⁴.

Слуги віленського каштеляна просили патрона прибути до Чмелева для владнання питань, пов'язаних із князівським спадком¹⁵, бо, крім іншого, «тут уже почали заглядати до скарбу й узяти деякі речі та трохи грошей»¹⁶. Проте Радзивил із приїздом зволікав, не виключено, через недугу¹⁷. Після того, як ексекutori з'їхалися (4 жовтня), колишній слуга краківського каштеляна Станіслав Бучинський повідомив віленському каштелянові, що перші старалися, допоки прибуде Радзивил, «все вирішити й узяти»¹⁸. Слуги попросили опікунів не

1620. Śmierć p. Krakowskiego. – С. 45; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa; Kraków, 1913. – S. 52-53; Демченко Л. Тесленко І. Тестаменти князів Острозьких... – С. 154-156.

¹³ Лист Рафала Лещинського й кн. Теофіли Острозької до кн. Януша Радзивила з Валовиць від 12 вересня 1620 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 8386, s. 1).

¹⁴ Хроніка Острозької парафії. Rok 1620. Śmierć p. Krakowskiego. – С. 45; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. – S. 52; Вихованець Т. Sic transit gloria... generis: під Острозьких на сторінках... – С. 15.

¹⁵ Лист Станіслава Бучинського до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 21 вересня 1620 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/I, s. 3, 5); лист того ж до того ж звітти само від 6 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 13). Лист Зитмунта Ніцицького до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 9 жовтня 1620 р. (Ibidem, sygn. 10502/2, s. 148); лист того ж до того ж звітти само від 13 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 150).

¹⁶ Лист Станіслава Бучинського до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 21 вересня 1620 р. (Ibidem, sygn. 1584/I, s. 4).

¹⁷ Ibidem, s. 3.

¹⁸ Лист того ж до того ж звітти само від 7 жовтня 1620 р. (Ibidem, s. 16). Наприкінці цього ж листа автор перелічив опікунів, що зібрались у Чмелеві: ксьондз біскуп краківський [Марцин Шишковський]; ксьондз підканцлер [Анджей Липський, луцький біскуп]; волинський воєвода [князь Януш Заславський]; белзький воєвода [Рафал Лещинський]; війницький каштелян [Миколай Фірлей]; пан [Мельхior] Михайловський, люблінський війський; пан [Якуб] Лиховський, галицький ловчий; пан Вещицький; пан Чермінський, «окрім княгині її милості» [Теофіли Острозької] (Ibidem, s. 18).

ухвалювати децизій без князя Януша, й ті погодились зачекати ще два дні¹⁹. Схоже, що віленський каштелян на засідання так і не з'явився, хоча, начебто, вже і їхав туди²⁰. Гадаємо, саме це призвело до того, що в майбутньому своє право на частку зі спадщини князя Януша Острозького родині Радзивилів довелось відстоювати в судовому порядку.

* * *

Кінець 1620 та більша частина 1621 років для Радзивилів минули в обмірковуваннях та консультаціях щодо подальшого з'ясування долі зниклого заповіту князя Януша Острозького та реєстру його речей²¹. Загальну координацію пов'язаних із цим судових проваджень, як постає із джерел, здійснював Станіслав Бучинський, колишній слуга краківського каштеляна²². Він же, своєю чергою, звертався, певне, до когось із людей, наближених до свого нового патрона князя Криштофа Радзивила, по додаткові роз'яснення. Останні стосувалися, зокрема, брацлавського воєводи князя Олександра Заславського: в якому суді його позивати, кому видати пленипотенцію до цієї справи, якщо б сам не був у змозі одночасно пильнувати в кількох інстанціях. Висловлював думку, що справу з воєводою щодо заповіту можна було б розгорнути в Луцьку. Водночас просив про запевнення йому особистої безпеки від позиваного князя через *«погрози пана воєводи брацлавського»*, які до нього доходили²³. Окремі перемовини Бучинський провів із Рафалом Лещинським, який порадив у справах, пов'язаних зі

¹⁹ Ibidem, s. 16-17.

²⁰ Лист *Самуеля Грондзького* до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 19 жовтня 1620 р. (Ibidem, sygn. 4694, s. 147).

²¹ Поряд із цим було зроблено й практичний крок. В січні 1621 р. С. Кришковський, слуга й адвокат князя Богуслава Радзивила від імені князя Криштофа Радзивила заніс до Гродненського гродського суду скаргу на князя Олександра Заславського про невписання до судових книг реєстру маєтку князя Януша Острозького (Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 25: *Луцький гродський суд*, оп. 1, спр. 129, арк. 123-123 зв., 127. Дякую Ігорю Тесленку за вказівку на цей факт).

²² Про нього див.: *Augustyniak U. Dwór i klientela Krzysztofa Radziwiłła (1585 – 1640)*. – Warszawa, 2001. – S. 153-154; *Eidem. Dwór i klientela Krzysztofa II Radziwiłła // Odrodzenie i Reformacja w Polsce*. – 1994. – Nr 38. – S. 67-68, 74.

²³ AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/I, s. 27-28.

спадком після краківського каштеляна, позивати окремо кожного з опікунів, але тільки світських осіб²⁴.

Перебуваючи в Любліні влітку 1621 року, Станіслав Бучинський провів консультації щодо низки «радзивилівських» правних проблем, у тому числі щодо реєстрів і тестаменту, із юристами та обіцяв своєму патроніві за слушної okazji представити суть цих переговорів²⁵. Схоже, то власне ці настанови згодом було оформлено в розлогий текст під назвою: «*Порада пана Бжезницького, пана Сухорабського й пана Рушинського щодо справ князя його милості пана гетьмана польного Великого князівства Литовського в Любліні 3 липня 1621 року дана, а потім кілька разів поправлена*»²⁶. Компендіум містить у собі чернетки позовів, міркування щодо того, де й кого позивати, хто міг би взяти під контроль ту чи ту судову справу, інші корисні для Радзивилів відомості та поради.

Силкуючись віднайти заповіт і реєстри майна та скарбу князя Януша Острозького, князь Криштоф Радзивил розпочав низку судових процесів. Серед головних позиваних виступила вдова покійного краківського каштеляна Теофіла з Тарлів. Щодо неї в Пільзненському земському суді було порушено два процеси – про приховування тестаменту та про затаєння реєстрів рухомості і скарбу її чоловіка, «*написаних його рукою*». Ще одне провадження проти княгині постало у гроді Нового Міста Корчина. Позивачі вимагали привести до суду Томаша Ангіоловича й Андржея Масевича – слуг покійного пана краківського, щоб вони офіційно засвідчили щодо заповіту та реєстрів, бо «*обидва були при смерті та знали, що діялося*»²⁷.

Не менш вагомим і впливовим гравцем, проти якого Радзивили теж спрямували свої зусилля, був зять покійного – брацлавський воевода князь Олександр Заславський. Йому, як і вдові краківського каштеляна, позивачі інкримінували затаєння акту останньої волі князя Януша Острозького та реєстрів його майна і скарбу. Обидва

²⁴ Ibidem, s. 29-30.

²⁵ Лист Станіслава Бучинського до кн. Криштофа Радзивила з Кракова від 5 серпня 1621 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/1, s. 50).

²⁶ AGAD, AR, dz. XI, sygn. 37, s. 44-75.

²⁷ Ibidem, s. 76.

процеси розпочали в Кременецькому земському суді, хоча, як постає з підготовчих документів, спочатку планували зробити це в Луцьку (див. Додатки 1-4). Разом із тим, Заславського було позовано й до Кременецького гроду щодо ставлення в суді Антонія Рачинського, надвірного підскарбія покійного краківського каштеляна, оскільки у нього *«як і всі інші речі, так і той заповіт у руках був»*. Позивачі воліли, щоб слуга дав покази і щодо тестаменту, і про реєстри²⁸ (порів. Додаток 5).

Когорту потужних, викликаних Радзивилами на правну проку, доповнили ще дві особи – краківський біскуп Марцін Шишковський і київський біскуп Богуслав Радошевський. І першого, й другого позивано *«про інвентар маєтків рухомих і нерухомих»* після князя Януша Острозького. На першого позови було видано у Великопольщі, на другого – у Велюньському земстві. Щодо справи з Шишковським, то пан Бжезницький, який координував її перебіг, *«не дуже кватився..., бо то чоловік великий, потужний, практичний»*²⁹.

Поряд зі згаданими були й люди меншого рангу. Князь Криштоф Радзивил порушив у Белзькому гродському суді процес проти Яна Чаплинського, колишнього покойового слуги небіжчика пана краківського, задля отримання свідчення щодо тестаменту й реєстрів³⁰. Аналогічна справа мала бути розв'язана зі ще одним покойовим князя Острозького – паном Григорієм Куницьким, котрий *«добре знає стан речей»*. Однак цей позов відкладали. Більше того, його планували позивати до якогось із судів у Великому князівстві Литовському, бо в Короні на нього чигала небезпека з боку брацлавського воєводи князя Олександра Заславського, *«котрий його й перед тим наказував забити»*³¹. Насамкінець, відомо про ще два «інвентарні» процеси – з галицьким ловчим Якубом Лиховським у Белзькому земському суді³² та з паном Вещицьким у Радомському земському суді³³. Не виключено, що пізніше у зв'язку зі згаданими питаннями Радзивили позивали до суду й ще когось.

²⁸ Ibidem, s. 77-78.

²⁹ Ibidem, s. 79-80.

³⁰ Ibidem, s. 77.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem, s. 80.

³³ Ibidem.

Перебіг справ відбувався мляво. Розпорошені у просторі та часі процеси вимагали не лише наполегливості, здоров'я, а й оперативної комунікації, належного фінансування. Давались узнаки паузи у функціонуванні судових установ через політичну ситуацію в державі, епідемічні загрози, традиційне ігнорування позовів позиваними, смерті відповідачів чи тих, хто координував той чи інший перебіг, зміна відповідальних осіб тощо³⁴. На сьогодні доволі важко з'ясувати, як завершилась та чи інша тяганина. За умови, якщо відповідні судові книги збереглись, ця проблема могла б лягти в основу окремого спеціального дослідження.

Поза активністю безпосередньо в судових установах, Радзивилам вдалося додатково з'ясувати деякі цікаві та потрібні деталі щодо заповіту покійного краківського каштеляна. Серед осіб, від кого вони довідалися чи не найбільше – сповідник князя Януша Острозького, опатівський чернець ксьондз Жуховський. До речі, ця людина фігурує й у люблінській «Пораді...». Юристи вважали доречним позивати його для отримання відповідного свідчення, «оскільки він... часто чув від князя, що (той. – Т.В.) мав у скриньці готовий тестамент»³⁵.

Станіслав Бучинський неодноразово згадує ксьондза Жуховського у своїй кореспонденції до князя Криштофа Радзивила, радить, у який спосіб можна було б отримати потрібне

³⁴ Про це див. лист *Станіслава Бучинського* до кн. Криштофа Радзивила з Варшави від 7 вересня 1621 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/I, s. 62); лист *того ж* до того ж з Орля від 12 грудня 1621 р. (Ibidem, s. 90-91); лист *того ж* до того ж з Орля від 13 грудня 1621 р. (Ibidem, s. 97); лист *того ж* до того ж з Орля від 18 січня 1622 р. (Ibidem, s. 100); лист *того ж* до того ж з Любліна від 30 січня 1622 р. (Ibidem, s. 104, 106-107); лист *того ж* до того ж з Орля від 8 лютого 1622 р. (Ibidem, s. 121); лист *того ж* до того ж з Орля від 6 квітня 1622 р. (Ibidem, s. 137-138); лист *того ж* до того ж з Любліна від 4 червня 1622 р. (Ibidem, s. 161); лист *того ж* до того ж з Любліна від 20 липня 1622 р. (Ibidem, s. 180); лист *того ж* до того ж з Варшави від 8 вересня 1622 р. (Ibidem, s. 188-189); лист *того ж* до того ж з Любліна від 8 червня 1623 р. (Ibidem, sygn. 1584/II, s. 72); лист *того ж* до того ж з Варшави від 29 червня 1623 р. (Ibidem, s. 85); лист *того ж* до того ж з Орля від 7 вересня 1623 р. (Ibidem, s. 117, 120-121); лист *того ж* до того ж з Орля від 21 жовтня 1623 р. (Ibidem, s. 26); лист *того ж* до того ж зі Слупька від 31 березня 1625 р. (Ibidem, sygn. 1584/III, s. 134).

³⁵ AGAD, AR, dz. 11, sygn. 37, s. 57.

свідчення від цієї духовної особи³⁶. В листі від 12 травня 1622 року князівський слуга повідомив своєму патронові: *«Писав і я перед тим до ксьондза Жоховського, і поговорити (?) з ним доручив був одному приятелеві моєму, старому слугі князя світлої пам'яті pana краківського. Котрий мені відписує, що князь небіжчик нераз і (...), але часто і при багатьох людях, особливо покойових, запевняв про заповіт, що є, і що в ньому не забувся і про найменшого, і про найбільшого, додаючи й те, що його власною рукою писав. Тільки не знає (ксьондз Жуховський? – Т.В.), чи небіжчик розумів давній, чи новий тестамент. Але я знаю, що давнього не міг мати на увазі, бо його в багатьох деталях небіжчик зробив недійсним, і опікунів (...), в ньому названих, відмінив, а інші й давно померли, і вчинений був ще за середньої дружини...»*³⁷.

Ксьондз Жуховський у люблінській «Пораді...» фігурує і в іншому контексті. Й хоча відомості, які, схоже, почасти походять від цього ж таки опатівського ченця, хибують стилістичними невідповідностями, вважаємо за потрібне привести їх повністю: *«Та справа про тестамент і реєстри аби ґрунтовніше й потужніше провадилась, радили ще позивати pana Чаплинського та pana Куницького як покойових князя його милості святої пам'яті pana краківського, а отже обізнаних з усіма справами так за його життя і здоров'я, як і під час хвороби й після смерті, котрі на той час були, коли небіжчик пан краківський розмовляв з ксьондзом Жуховським, опатівським ченцем, і розповідає, що мав заповіт у скриньці, за котрої оказії питався про скриньку pana Чаплинського, та через те, що княгиня пані краківська з паном брацлавським воеводою прибувши, перебили цю справу («przyradszy, wzierwali te sprawie»), бо вже була княгиня ту скриньку з участю Рачинського до себе забрала, котра завжди біля ліжка й на очах небіжчика pana стояла, затерли, що далі*

³⁶ Лист Станіслава Бучинського до кн. Криштофа Радзивила з Орля від 12 грудня 1621 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/1, s. 92); лист того ж до того ж з Орля від 13 грудня 1621 р. (Ibidem, s. 98); лист того ж до того ж з Любліна від 30 січня 1622 р. (Ibidem, s. 108).

³⁷ Лист Станіслава Бучинського до кн. Криштофа Радзивила з Любліна від 12 травня 1622 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/1, s. 150-151).

не питає»³⁸. Сказане можна зрозуміти, щонайменше, двояко. Можливо, під час розмови з ченцем краківський каштелян хотів взяти до рук тестамент, але всю цю ситуацію затлумили княгиня Теофіла Острозька й князь Олександр Заславський, або ж про документ останньої волі ксьондз Жуховський питавсь у пана Чаплинського вже після смерті князя Острозького, й цю розмову йому перебили вдова та брацлавський воевода.

Якщо тільки кулуарні зізнання ксьондза Жуховського та розповідь про участь княгині Острозької у викраденні заповіту правдиві, тоді доволі суперечливий (хоча, зрештою, це й не дивно) вигляд має подальша позиція княгині Теофіли. Той же Бучинський доповідав в одному з послань князеві Радзивилу, що до нього дійшла звістка про вдову краківського каштеляна, яка *«плаче дуже про ті позови і просить, аби нею не бруднили книг, а вона згідна присягнути перед панамі опікунами в найширший спосіб, що не бачила того тестаменту, і не знає про нього, але до мене про те ще не писала»*³⁹.

* * *

Через кілька років судової тяганини та пошуків Радзивилам нарешті потрапили до рук реєстри спадку після покійного краківського каштеляна князя Януша Острозького. Не виключено, що це навіть були оригінали. Станіслав Бучинський в одному з листів до князя Криштофа Радзивила вельми радів із того, що князь *«рачив дістати реєстрів і чмелевського акту панів опікунів»*. *«Реєстри мені зараз не потрібні, – продовжував він, – а ось чмелевський документ може знадобитись, і прошу, аби мені його ваша князівська милість зволив надіслати»*⁴⁰. В одному з наступних скриптів слуга повідомляв патронові, що з тих реєстрів, які він отримав, *«не взяв із них нічого більше, тільки той декрет щодо тестаменту»*. Решту паперів відсилав назад до князівського скарбу. При цьому радів зробити з того копії на

³⁸ AGAD, AR, dz. 11, sygn. 37, s. 55.

³⁹ Лист Станіслава Бучинського до кн. Криштофа Радзивила з Любліна від 30 січня 1622 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 1584/I, s. 107).

⁴⁰ Лист того ж до того ж з Любліна від 11 липня 1623 р. (Ibidem, sygn. 1584/II, s. 92).

випадок, якщо б документи довелось повернути⁴¹. Швидше за все, що десь після того на одному з полів люблінської «Поради...» з'явилась така нотатка: «*Маю вже реєстр і пана Моленду маємо з усіма реєстрами*»⁴². Певне, ці важливі для Радзивилів документи потрапили в їхні руки за посередництвом Яна Моленди, колишнього надвірного підскарб'я князя Януша Острозького.

У 2012 році польський історик Рафал Янковський впровадив до наукового обігу копію інвентаря рухомого майна князя Януша Острозького, що зберігалось у чмелевському замку. Цей перелік, за дослідником, постав у 1620 році ще за життя краківського каштеляна. На момент публікації джерело перебувало серед неупорядкованих документів Варшавського архіву Радзивилів у Головному архіві давніх актів (Польща)⁴³.

На думку публікатора, до Радзивилів копія документу прийшла через уже відомого нам Станіслава Бучинського в той час, коли він після смерті князя Острозького був у Чмелеві й «*пиклувався про інтереси*» князя Януша Радзивила. На підтвердження своєї гіпотези вчений приводить уміщену на копії інвентаря нотатку про те, що вона була серед «*листів, які застали після небіжчика пана віленського*»⁴⁴, тобто князя Януша. На наше ж переконання, Радзивили копію цього документу одержали не від Станіслава Бучинського, а від іншого слуги – Самуеля Грондзького, який сам про це написав в одному зі своїх послань⁴⁵. При цьому ще потрібно з'ясувати, чи був цей документ відомий князю Криштофу Радзивилу, адже натяків на це знайти не вдалось.

Той же польський автор згадує про ще два переліки майна князя Януша Острозького. Вони теж зберігаються в Головному архіві давніх актів серед неупорядкованих документів Дому Радзивилів. Один із них був споряджений у 1620, а інший – в

⁴¹ Лист *того ж* до того ж з Любліна від 2 серпня 1623 р. (Ibidem, s. 112).

⁴² AGAD, AR, dz. 11, sygn. 37, s. 47.

⁴³ *Jankowski R.* Inwentarz ruchomości Janusza Ostrogi (1554 – 1620), kasztelana krakowskiego, złożonych w zamku ċmielowskim w 1620 r. // *Miscellanea Historico – Archivistica*, – 2012. – Т. 19. – S. 247-284.

⁴⁴ Ibidem. – S. 255-256.

⁴⁵ «*Копію скарбового реєстру посилаю вашій князівській милості*» (Лист Самуеля Грондзького до кн. Януша Радзивила з Чмелева від 19 жовтня 1620 р. (AGAD, AR, dz. V, sygn. 4694, s. 148).

1621 році⁴⁶. Ймовірно, це ті самі реєстри (чи їх копії), які свого часу прийшли до Радзивилів за посередництвом Яна Моленди і про які згадував у своїй кореспонденції Станіслав Бучинський. Ці важливі історичні тексти ще очікують на свого дослідника.

А ось чи трапилося Радзивилам таки виявити зниклий заповіт князя Януша Острозького – питання залишається відкритим. Жодних згадок щодо цього в нашому розпорядженні немає. Про те ж, що тестамент підготовлений таки був, сумнівів, схоже, ні в кого не виникало. Цілком імовірно, що за якийсь час пошуки припинили та переключились на більш важливі правні процеси.

Насамкінець, те, чого, здається, так і не змогли зробити Радзивили, вдалося чи то «вдалося» родині Карвицьких, котрі свого часу тримали в руках частинку ординатської спадщини князя Януша Острозького. В сумарії їхнього архіву (комплекс, напевне, не зберігся) серед наймовірно великої кількості документів, у тому числі й тих, що стосувалися роду Острозьких та Острозької ординації, був і «*тестамент князя Януша Острозького, каштеляна краківського*», вчинений, як зазначається, «1620 (року. – Т.В.) у Валовичах на схилку життя» та облятований «*того самого року в Холмському гроді*»⁴⁷. Чи був це оригінал, чи випис із судових книг Холмського гродського суду, а чи фальсифікат – нині сказати неможливо, а пошуки тексту заповіту у згаданих судових книгах закінчились безрезультатно.

⁴⁶ 1-й: «*Regestr albo spisanie rzeczy, tych któremy Ich M[oj]śc PP. Exequatorowie Jego Nieboszcz[ycz]yka Pana Krakowskiego po śmierci jego w Czmielowie dysponowały przez mię Jana z Łowczowa Mołędę d[zie] 25 Octo[bris] 1620»* ma 2-й: «*Inwentarz rzeczy ruchomych po śmierci Ks[ie]cia Nieboszcz[ycz]yka sławnej pamięci Pana Janusza z Ostroga, kasztelana krakowskie[g]o w zamku czmielowskim pozostałych, a przez nas niżej podpisanych opiekany za zliczeniem drugich Ich M[oj]ści PP. contutorów, przy bytności Jaśnie Wielmożnych Ich M[oj]ści P[ana] Aleksandra Ks[ie]cia z Ostroga Zasławskiego, wojewody braclawskiego, i Jej M[oj]ści Pan[nie]j Eufrozyny Ks[ie]żnej z tegoż Ostroga, małżonków, rodziców Ks[ie]cia J[ego] M[oj]ści Franciszka na Ostrogu, tych dóbr dziedzicza, ordynatią naznaczonego. Dnia 23 czerwca roku 1621, tu w Czmielowie spisany, które rzeczy od srebra są przez sławnego Stanisława Gieźlarowskie[g]o, czechmistrza rzemiosła złotniczego, i przysiężnika starego sandomierskie[g]o, przy Ich M[oj]ściach są poważone»* (Jankowski R. Inwentarz ruchomości Janusza Ostrogskiego... – S. 254).

⁴⁷ Львівська національна наукова бібліотека України, відділ рукописів, ф. 91: *Архів Радзимінських*, спр. 60, арк. 75 зв.

При цьому надія відшукати тестамент краківського каштеляна князя Януша Острозького досі жевріє. Документ останньої волі першого сенатора держави й фантастично багатого чоловіка відкрив би для нас завершальну сторінку його життя, показав би прагнення та підсумкові розпорядження людини, яка готувалась перейти до інших світів. Залишається перспектива, залишається й інтрига, в розв'язанні якої Радзивили були зацікавлені чи не найбільше.

ДОДАТКИ⁴⁸

№ 1.

1621, липень-грудень. – Позов до Луцького земського суду від князя Богуслава Радзивила по брацлавського воєводу князя Олександра Заславського у справі приховування інвентаря речей покійного краківського каштеляна князя Януша Острозького. Чернетка.

Pozew na pana wojewode brasławskiego o vtaienie rejestru

Zygmunt trzeci etc. Wielmoznemu Alexandrowi z Ostroga xiążęciu Zasławskiemu wojewodzie brasławskiemu, staroscie naszemu zitomirskiemu ze wszystkich dobr wiernosci t[woiey] kiędy kolwiek leżących.

Przykazuiemy, aby wier[nosc] t[woia] na rokach ziemskich łuckich, które sie tam po święcie rzymskim świętego⁴⁹ odprawowac będą, oblicznie y zawicie stanął na załobe y prawne poparcie iasnie wielmoznego Bogusławia Radziwila, niegdy iasnie wielmoznego Ianusza Radziwila xiążęcia na Bierzach, Dubinkach, Słucku i Kopylu, kasztelana wilenskigo syna, który w[iernosc] t[woia] s przytomnością iasnie wielmoznego Krzysztopha Radziwila xiążęcia na Birzach y

⁴⁸ Документи публікуються близько до тексту джерела. Пропущені літери відтворені у квадратних дужках []. Надрядкові літери передано *курсивом*. Фрагменти, відчитання яких будить сумнів, позначено «?». Опіски підкреслено «!». Великі літери застосовано за сучасним правописом. Закінчення сторінки позначено ||. Інші нюанси тексту прокоментовано в примітках.

⁴⁹ Далі в тексті пропуск.

Dubinkach W[ielkiego] X[ięstwa] L[itewskiego] polnego hetmana, strya y opiekuna swego pozywa oto, yz w[iernosc] t[woia] pospołu z iasnie wielmożną T[e]lophilą s Szekarzowic Tarłowną, niegdy iasnie wielmożnego Ianusza xiążęcia na Ostrogu kasztelana krakowskiego pozostała małżaka (s którą wolne czynienie w sądzie należnym powod sobie zostawuie) registr rzeczy ruchomych, to iest złota, srebra, klieinotow, rynsztunkow, apparatow woienych, szatobicia, kobiercy i ynszych wszystkich a wszystkich rzeczy ruchomych iakokolwiek y iakim kolwiek przezwiskiem nazwanych y summ pieniężnych, w gotowem deposicie będących, przez tegoz niegdy iasnie wielmożnego krakowskiego, przed samą smiercia iego spisany i sporządzany pozostały, do tego czasu s pomienioną wielmożną kasztelanką krakowską masz i onego oddac, pokazac y per oblatam do xiąg wiecznych podac nie cheesz, czyniac to ku wielkiej krzywdzie y szkodzie powodowej strony, którą sobie szacuie na pięc kroc sto tysięcy grzywien, albo iako sąd nakaze. A tak pozywa cie powod, abys przed sądem naszym ziemskim luckim stanął y ten registr rzeczy ruchomych przez niegdy iasnie wielmożnego kasztelana krakowskiego sprawiony do akt wiecznych podał y na dalsze rzeczy, iakoc będą na terminie przez strone powodową szyrzey wywiedzione, odpowiedal, przez te actią sprawam inszym do sądow należnych powodowi służących nie niewłaczaiąc, y owszem one sobie w cale zachowuiąc. Dat[um] w Lucku.

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, dz. XI, sygn. 48, s. 39.

№ 2.

1621, липень-грудень. – Позов до Луцького земського суду від князя Богуслава Радзивила по брацлавського воєводу князя Олександра Заславського у справі приховування заповіту покійного краківського каштеляна князя Януша Острозького. Чернетка.

Pozew na pana woiewode brasławskiego
o wtaienie testamentu

Zygmunt III z Bozey m[iłosci] Krol Polski, wielkie x[iążę]
l[itewskie], Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Infliandskie

etc. Swedski, Gotski y Wandalski dziedziczny Krol. Wielmożnemu Alexandrowi z Ostroga xiążęciu Zasławskiemu wojewodzie brasławskiemu, staroscie naszemu zitomirskiemu ze wszystkich dobr w[iernosci] t[woiey] kiędykolwiek leżących.

Przykazuiey, abys na roczkach⁵⁰ ziemskich luckých, ktore sie tam po święcie rzymskim świętego⁵¹ otprawowac będą, zawicie y oblicznie stanol na załobe y prawne poparcie iasnie wielmożnego Bogusławia || [s. 40] Radziwiła, niegdy iasnie wielmożnego Ianusza Radziwiła xiążęcia na Bierzach, Dubinkach, Słucku y Kopylu kasztelana wilęskiego syna, ktory w[iernosc] t[woia] s przytomnością iasnie wielmożnego Krzysztopha Radziwiła na Berzach y Dubinkach xiążęcia, W[ielkiego] X[ięstwa] L[itewskiego] hetmana polnego, strya y opiekuna swego pozywa oto, iz w[iernosc] t[woia] z wielmożną Teophilą z Szczekarzowicz Tarłowną, niegdy iasnie wielmożnego Ianusza xiążęcia na Ostrogu kasztellana crakowskiego, małżaką pozostała, ktora iest osobnem do sądu należnego pozwem otóz pozwana, y wolną sobie te z niem⁵² actią zachowuie, testament tego niegdy casztellana crakowskiego ostatni, immediate przed smiercią iego spisany y sporządzony pozostały, na kotorem testamencie temu powodowi wiele należy, bo w tem testamencie xiąże niebozczyk pan crakowski w ordinacy swey, o dobra nieruchome wczynioney y constitucią wtwierdzoney, oica powodowey strony s pewnych respectov y samego powoda nieprzepomniał y dosyc znaczną iemu pokazał y oswiadczył miłosc, tak tez y w tem testamencie ostatnim miedzy inszymi legatami tak kosciołom, iako i osobom duchownym naznaczonemi, onemuz rzeczy swych ruchomych y sum piniężnych w depositie pozostałych częsc nieposlednią złota, srebra, kleynotow, rzeczy y dostatkow ruchomych y summ depositowych piniężnych legował, dał, darował y zapisał. Lecz ty oddanie to legatorum tłumiać, testament ten spolnie z wielmożną casztellanką crakowską do tego czasu zatrzymawacie, ani go obiawic i do xiąg publicznych, aby o niem ludzka wiadomosc była y s ktorych mógł byc na iawie y od inszych, y od przerzeczone[g]o strya powodowego wyety per oblatam, chcesz podac ku wielkiey szkodzie powodowey strony, którą szacucie sobie

⁵⁰ У цьому слові літери «сз» замазані.

⁵¹ Далі в тексті пропуск.

⁵² Схоже, що слово виправлене на «піеу».

na pięć kroc sto tysięcy grzywien, albo iako sąd nakaze. A przecie pozywa ciebie ten powod, abys ten testament ostatni, przed śmiercią pana crakowskiego immediate sprawiony, przed sądem naszym położyli i powodowi on oddał na dalsze rzeczy, sobie na terminie wywiedzione, abys prawnie odpowiedzał przez to actią ninieyszą sprawom kriminalnym i ynszym, ktore służyc actorom mogą nie derogując y owszem one sobie wcale zachowuiąc. Dan w Łucku.

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, dz. XI, sygn. 48, s. 39-40.

№ 3.

1621, липень-грудень. – Заява від імені князя Криштофа Радзивила в Луцькому гродському суді на брацлавського воєводу князя Олександра Заславського щодо приховування реєстру речей покійного краківського каштеляна князя Януша Острозького. Чернетка.

Protestacia o vtaієnie rejestru skarbu y pieniędzy
y depozycie po x[iażęciu] i[ego] m[iłosci] s[ławney]
pamięci panu krakowskiemu pozostał⁵³ przeciwko
panu woiewodzie brasławskiemu

Do vrzędu y ksiąg ninieyszych łuckich oblicnie przyszedszy vrodzony Gerzy Stanisławski dzierzawca dorohostaiski plenipotent iasnie oswiecone[g]o Bogusławia Radziwila, syna s[ławney] pamięci iasnie oswiecone[g]o Ianusza Radziwila castellana wilenskie[g]o, x[iażę]cia na Bierzach, Dubinkach, Słucku y Kopylu imiēniem⁵⁴ iasnie oswiecone[g]o x[iażę]cia na Birzach y Dubinkach hetmana polne[g]o W[ielkiego] X[ięstwa] L[itewskiego]o stryia y opiekuna⁵⁵ przerzecone[g]o o x[iażę]cia Bogusława przed tymze vrzedem opowiedał y swiadczył się iz iako temu to x[iażę]ciu Bohusławowi Radziwiłowi successorowi y dziedzicowi po xiażetach Zasławsk⁵⁶ synach y oycu w ordynatiew od iasnie oswiecone[g]o x[iażę]cia ie[g]o m[ił]os[c]i s[ławney] pamięci Ianusza z Ostroga kastellana krakowskiego mianowanemu

⁵³ Закінчення слова незрозуміле.

⁵⁴ Далі йде частково замазана літера «у».

⁵⁵ Йдеться про Криштофа Радзивила (1585 – 1640).

⁵⁶ Закінчення слова незрозуміле.

wiele należy na rejestrze rzeczy ruchomy[c]h, to iest złota, srebra, kleynotow, rynstunkow, aparatow woiennych, szat, obicia, kobiercow y inszych wszytkich a wszytkich rzeczy ruchomych, iako kolwiek⁵⁷ y iakiemkolwiek przęzwyskiem nazywaiących y summ pieniężnych w gotowem depozycie będących, ktory registr przez tegoz niegdy iasnie wielmozne[g]o kastellana krakowskie[g]o przed samą śmiercią ie[g]o spisany y sporządzony pozostał. Tedy iz pomieniony registr do tego czasu iest vtaiony, ani do act per oblatam podany, aby przez to tego rejestru zatłumienie iakiey skody xiąż[e] ie[g]o m[iłosc] Bohusław nieponosił, x[iążę]cia ie[g]o m[iło]sci pana hetmana y opiekuna ten to plenipotent, wyzszy mianowany, imieniem protestuie się, declaruiąc, ze xiąze ie[g]o m[iłosc] p[an] hetman s temi, przy ktorych tym (!) registr był zostawiony y ktorzy po śmierci p[ana] krakowskie[g]o insze rzeczy s tem (?) zabrali y do ktorych się osob y rąk ten registr iakiemkolwiek sposobem dostał, zwłaszcza, iz podług prawa pospolite[g]o o zaden inuentarz rzeczy y skarbow wszystkich in mobili będących, a po śmierci x[iążę]cia ie[g]o m[iłosci] pana krakowskie[g]o zostających dotąd przez panow opiekunow nie iest vczyniony czynic w sądzie należnym niezaniecha. Ktorą protestatią w xięgi tuteczni dał zapisac.

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, dz. XI, sygn. 48, s. 43.

№ 4.

1621, липень-грудень. – Заява від імені князя Криштофа Радзивила в Луцькому гродському суді на брацлавського воєводу князя Олександра Заславського щодо приховування заповіту покійного краківського каштеляна князя Януша Острозького. Чернетка.

Protestacia na pana woiedode brasławskiego o vtaienie testamentu

Do vrzędu y xiąg niniejszych łuckich oblicznie przyszedszy vrodzony Ierzy Stanisławsky plenipotent iasnie oswieconego Bogusława Radziwiła, syna s[ławney] pamięci iasnie oswieconego Ianusza Radziwiła casztelana wilenskiego, xiążęcia na Bierzach⁵⁸,

⁵⁷ Слово написане над іншим закресленим словом.

⁵⁸ Після нього над рядком уписане якесь слово, прочитання якого будить сумнів. Можливо, мало б бути «Dubinkach».

Słucku y Kopylu, ymieniem iasnie oswieconego xiążęcia Krzysztopha Radziwiła xiążęcia na Bierzach y Dubinkach, hetmana || [s. 41] polnego W[ielkiego] X[iąstwa] L[itewskiego], strya y opiekuna przerzeczonego xiążęcia Bogusławia, przed tym wrzędem opowiedał y swiadczył sie.

Iz iako temu to xiążęciu Bogusławowi Radziwiłowi na testamencie niegdy iasnie oswieconego Ianusza xiążęcia na Ostrogu, hrabi na Tarnowie casztellana crakowskiego, który ręką iego podpisany imediate przed smiercią napozni⁵⁹ sporządzony y spisany pozostał, wiele nalezy w tem testamencie. X[ią]ze ie[g]o m[il]osc pan crakowski iako xiążęciu ie[g]o m[ilosci] panu wilenskiemu, oycu xiążęcia Bogusławia y iemu samemu w ordynaciiiey swoiey constitucią coronną obwarowaney, w successyei dobr⁶⁰, po niem pozostałych, onego nieprzepomniawszy, dosic znacznie miłosc swą wuiowską oswiadczył. Tak tez y w tem testamencie, przed iego smiercią napozniey spisany y pozostałym, onemu z rzeczy swych ruchomych y summ pieniężnych w pokładzie pozostałych, częsc nieposlednia złota, srebra, kleynotow, rzeczy y dostatkow ruchomych y sum depositowych pieniężnych legował, darował y zapisał. Tedy iz ten głos iest y to udawaia⁶¹, iakoby ten testament xiążęcia ie[g]o m[ilosci] pana crakowskiego zginac miał. Aby przez to tego testamentu zatłumienie szkody⁶² x[ią]że i[ego] m[ilosc] Bogusław nieponiosł, x[ią]żęcia ie[g]o m[ilosci] pana hetmana, strya y opiekuna, ten to plenipotent⁶³ imieniem protestuie sie, declaruiąc, ze xiąze ie[g]o m[ilosc] pan hetman s temi, przy ktorych był ten testament y ktorzy po iego smierci insze rzeczy s tym testamentem pobrali, y do ktorych się osob y rąk ten testament iakiem kolwiek sposobem dostał, zwłaszcza yz podług prawa pospolitego zaden inventarz rzeczy y skrbow vsystkich in mobili będących, a po smierci xiążęcia ie[g]o m[ilosci] pana crakowskiego zostałych, dotąd nie iest wczyniony, czynic w sądzie należnym niezaniecha. Ktorą prote[sta]cją w księgi tuteczne dał zapisac.

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, dz. XI, sygn. 48, s. 40-41.

⁵⁹ Спочатку був написаний вираз «па розвіе», після чого слово «розвіе» закреслили, а вгорі дописали «розні» – «парозні».

⁶⁰ Далі в тексті пропуск.

⁶¹ Слово правлене, схоже зі слова «удаіа».

⁶² Слово написане вгорі над якимось закресленим словом.

⁶³ Далі в тексті пропуск.

№ 5.

1621, липень-грудень. – Позов від князя Богуслава Радзивіла до Луцького гродського суду по брацлавського воєводу князя Олександра Заславського щодо представлення в суді для допиту його слуги Антонія Рачинського. Чернетка.

Pozew na pana wojewode brasławskiego
o stawienie Radczynskiego na querele

Premisso titulo capitanei.

Iasnie wielmożnemu Alexandrowi z Ostroga xiążęciu Zasławskiemu wojewodzie brasławskiemu, staroscie naszemu zytomirskiemu ze wszystkich wobec dobr kędykolwiek lieżących.

Przykazuiemy, abys w[asza] x[iążęca] m[ілоsc] przed nami albo przed sądem naszym grodzkim starosciem na roczkach naszych sądowych grodzkich staroscich łuckich, ktore w zamku łuckim po święcie rzymskim świętego⁶⁴, teraz przypadaiącym, otprawowane będą albo iesliby teraz nie byli sądzone, tedy na ten czas, kiedy naprędzey tamze te roczki sądzone będą, oblicznie y zawicie stanął na załobe y prawne poparcie iasnie wielmożnego Bogusława Radziwiła, niegdy || [s. 42] iasnie wielmożnego Ianusza Radziwiła xiążęcia na Berzach, Dubinkach, Słucku y Kopylu, casztelana wilenskiego syna, ktory w[asza] x[iążęca] m[ілоsc] s przytomnością iasnie wielmożnego Krzysztopha Radziwiła xiążęcia na Berzach y Dubinkach, hetmana polnego W[ielkiego] X[iąstwa] L[itewskiego], stryja y opiekuna swego pozywa oto, abys w[asza] x[iążęca] m[ілоsc] sławetnego y pracowitego Antoniego Radczynskiego, iasnie wielmożnego Franciska z Zasławia xiążęcia Ostroskiego, syna w[aszey] x[iążęcey] m[ілоsci] poddanego ze wsi Radczyna włosci Dubinskiej, a służe w[aszey] x[iążęcey] m[ілоsci] po smierci iasnie wielmożnego Ianusza x[ią]cia Ostrozkiego casztellana crakowskiego, ktorego przy w[aszey] x[iążęcey] m[ілоsci] tym pozwem niniejszym arestuiemy przed sądem naszym grodzkim staroscim łuckim dla wywiedzenia sie ot niego prawdziwego swiadectwa tak iakom pewnie tego wiadom o tych wszystkich rzeczach, ktore punctatim proponowane na terminie stawienia iego osobno iemu będą zadane i ot niego przez powoda sądownie badane postawił, a

⁶⁴ Далі в тексті пропуск.

zaraz aby w[asza] x[iążęca] m[іłosc] swiadcetw przerzeczonych, ktore przez niego przed sądem naszym postawionego zeznane do xiąg naszych będą wpisane y stronie powodowej wydane, abyscie w tem w[asza] x[iążęca] m[іłosc] niewiadomoscią iako niebronіł, prawnie v sądu słuchał⁶⁵ i insze rzeczy do prawa y sprawy służące⁶⁶ otprawował⁶⁷, albo iesli co sprawa będzie należała odpowiedał. Data.

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, dz. XI, sygn. 48, s. 41-42.

⁶⁵ Це слово написане вгорі над закресленим словом «skazał».

⁶⁶ Це слово написане на полі.

⁶⁷ Далі йде перекреслене слово «służące».

«Głos iest, y to udawaia, iakoby ten testament xiążęcia iego milosci pana crakowskiego zginac miał»: Ще раз про заповіт князя Януша Острозького

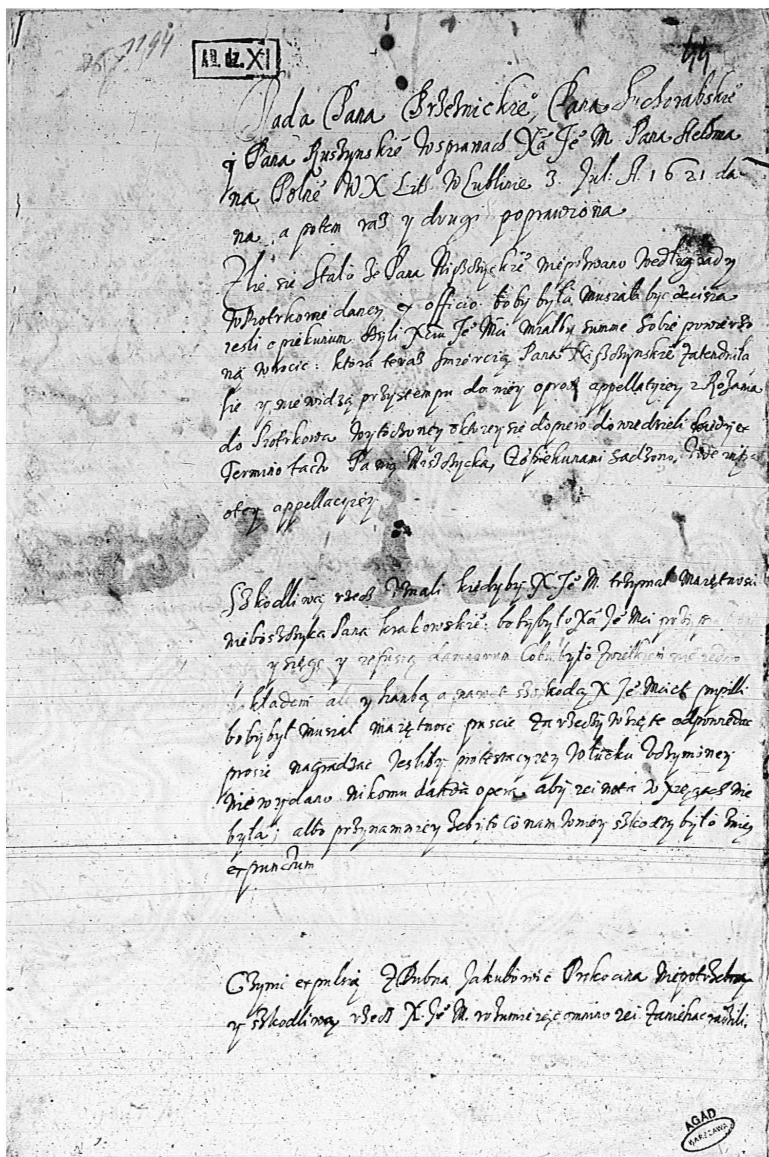

Рис. 3. Перша сторінка тексту «Порада пана Бжезницького, пана Сухорабського й пана Рушинського...».
(AGAD, Archiwum Radziwiłłów, dz. XI, sygn. 37, s. 44).

